

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

та неправильно інтерпретована, оскільки використана маркована лексика – “сепаратисти”, “фашисти”, “бандерівці”. На рівні буденної свідомості споживач інформації може вихопити в тексті саме ці марковані одиниці й, спотворюючи загальний контекст, інтерпретувати зміст у відповідному ключі. Таким чином, автор, намагаючись говорити іронічно про толерантність може спонукати виявлення протилежних тенденцій. Продемонстрований приклад дає можливість накреслити дуже важливу проблему сучасного інформаційного простору – проблему інтерпретації та рівня сприйняття думки під впливом загальних настроїв, переважних тенденцій сприйняття певних проблем тощо. Окрема думка часто спотворюється, якщо не вписується в такі тенденції, нівелюється основний сенс повідомлення, оскільки носії буденної свідомості більше схильні інтерпретувати щось відповідно до тенденційних уявлень. Теоретичні дослідження останнього часу довели, що іронічні висловлювання, покликані стимулювати думку споживача інформації, часто досягають протилежного результату, оскільки іронія вловлюється невеликим відсотком людей.

Ціннісні категорії свідомості визначають спрямування розвитку суспільства, інформаційне наповнення повідомлень, їх інтерпретацію. Натомість високий темп соціокультурних змін спричиняє переоцінку найважливіших цінностей на догоду тим чи іншим політичним або економічним інтересам. При цьому нова модель, не встигнувши вкорінитися, може витіснитися новою, що призводить до релятивізму в свідомості й культурі, відносності основ, мозаїчності картини світу, нестійкості ідеалів. При проведенні дослідження тільки 1,9 відсотка реципієнтів (тобто 1 особа) вказує на незмінність поглядів, при цьому 61,5 % вказують, що їхні погляди міняються під впливом різних факторів. Ураховуючи це, варто підкреслити максимальне значення коректності поданої ЗМІ інформації, що впливатиме на свідомість мас та формуватися їхні ціннісні уявлення.

Таким чином, засоби масової інформації являють собою потужний чинник формування буденної свідомості, що на наш час уже доведено масою теоретичних досліджень, однак потребує конкретного вивчення в національних реаліях.

Література

1. Єлькіна Р. Суспільна свідомість. Сутність. Рівні. Форми. URL: <http://webstarstudio/marketing/theor/fil/vopr1.htm>.

Савченко І. В.,

кандидат філологічних наук,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ЕВОЛЮЦІЯ АГІОГРАФІЧНОГО КАНОНУ У ЧЕТЬОХ МІНЕЯХ ДИМИТРІЯ РОСТОВСЬКОГО (ТУПТАЛА) (НА МАТЕРІАЛІ ЖИТТЯ СИМЕОНА СТОВПНИКА)

Характерною ознакою агіографічної літератури була канонічна побудова житійного тексту, у формі якого з VI ст. починають виникати загальні ознаки, властиві для переважної більшості агіографічних творів і найбільш яскраво виражені як у тематиці, так і композиції. Вироблена ще у візантійській літературі шаблонність форми агіографічного тексту стала нормативною і для української житійної літератури.

Саме нормативність композиції і сюжетних мотивів – “трафаретна схема” – сприяла утвердженню загальноприйнятої думки про життя як малооригінальні твори,

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

здебільшого позбавлені особливих художніх достоїнств. Помилковість такого твердження стає зрозумілою при вивченні конкретних житійних текстів.

Житійні оповідання, що їх було вміщено Димитрієм Ростовським (Тупталом) у Четях Мінеях, якраз і демонструють процес еволюції агіографічного композиційного канону. Автор робить спробу надати текстам більш читабельного вигляду, що, на його думку, мусило б посилити морально-дидактичний вплив на читацьку аудиторію. Житіє Симеона Стовпника, пам'ять якого відзначається 1 вересня і яким відкривається перша з чотирьох частин Четів Міней Димитрія, загалом щодо структури відповідає канонам жанру. Обов'язкові сюжетні елементи – розповідь про народження, інформація про батьків, про дитинство та чернецькі подвиги і чудеса – наявні у тексті. Однак автор дозволяє собі моделювати кожну з названих частин за власним задумом, надаючи окремим з них белетризованого вигляду. Житійна схема передбачала показ окремих подій з життя святого, що доводили б його богообраність і за своїм змістом нагадували окремі колізії з життя Ісуса Христа, який і був єдиним ідеалом для всякого християнина. Як правило, це була розповідь про зустріч з дияволом (бісом, сатаною) та історія про розбійника.

Біс з'являється Симеонові у образі ангела світлого на вогняній колісниці, його спілкування з Стовпником дещо відрізняється від традиційного: він не наводить на аскета ні язичників, ні мучителів, ні диких звірів, його пропозиція – поменшити фізичні страждання Стовпника і відразу вознести його на небо, однак святий усвідомлює, що тільки віра у правильність обраного життєвого шляху та Ласку Божу можуть подарувати йому спасіння. В цілому і сама колізія, і її вирішення у Димитрія майже точно повторюють сцену випробування Ісуса Христа у пустелі.

Розповідь про розбійників і святого – традиційний житійний мотив – у Димитрія дещо модифікується. Це не сюжет про напад розбійників на монастир, сам Симеон теж не стає жертвою розбійницького нападу, спочатку до нього доходять лише чутки про страшного і немилосердного антиохійського розбійника Йонадана, який пізніше сам потрапляє до стовпа, рятуючись від переслідування військом. Автор подає досить розлогу характеристику злочинця.

Типологічно сюжетну колізію про стосунки святого з розбійником у Четях Димитрія можна зіставити з традиційним сюжетом патерикових збірників, у якому йшлося про приручення ченцем-аскетом диких звірів, де сила фізична поступалася силі духовній. У Житії Симеона замість зображення дикої тварини – “дикий” розбійник.

Подавши історію життя і подвижництва Симеона Стовпника, Димитрій, дотримуючись законів побудови житійної оповіді, переходить до опису як прижиттєвих, так і посмертних чудес. Вся попередня розповідь про святого у такому ракурсі сприймається не тільки як ілюстрація духовної і фізичної сили людини та її прагнення наблизитися до Бога, а ще й фактичним обґрунтуванням появи дару чудотворення.

Оповідання про чудеса, які творили святі за життя і після смерті, більше, ніж останні частини житія, відступали від агіографічних канонів, мали сюжетний характер. Це суперечило церковно-службового призначенню оповідання про святого, але обов'язковість чудес у житії, таким чином, сприяла впливу на нього оповідної стихії.

Серед чудес Симеона цікавою щодо змісту видається розповідь про жінку, яка прийшла до святого з проханням вилікувати її від важкої хвороби: колись давно разом з водою вона проковтнула змію, яка почала збільшуватися у неї в животі і приносила страшні фізичні страждання. Сам характер хвороби досить незвичний для книжної літератури: подібний сюжет про проникнення в людський організм всілякого гаддя більш традиційний для фольклорного епосу. Прагнучи зосередити увагу саме на об'єкті чудотворення – хворій жінці, Димитрій вдається і до портретної характеристики з метою показати ступінь фізичних страждань нещасної.

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

Оповідання про чудеса, що здійснювалися після смерті подвижника, склали особливий розділ життя, який ішов за власне життійною частиною твору.

Чудеса, що здійснювалися від мощів чи на могилі угодника, мали велике значення. Їх розглядали як особливий доказ прославлення праведника від Бога. Зрозуміло, що Дмитрій не міг не включити до свого твору подібні оповіді. Дві з них конкретизовані. Так, у патріарха Мартирія з Антіохії, який під час поховання Симеона хотів взяти волосся з бороди померлого, виліковується усохла рука. Чоловік, що з чотирнадцяти років був глухий і німий, також під час поховання здобуває здатність чути і говорити. Далі автор зауважує, що на місці поховання Симеона здійснювалися чудеса, але не вдається до їх конкретизації, окрім посилання на Євагрія Схоластика, який на власні очі бачив, як у день смерті святого на стовпі, де він стояв, з'являється зірка, яка осяває всю державу.

Характеризуючи особливості побудови життійної оповіді у Дмитрія Ростовського, треба звернути увагу на введення ним у текст снів і видінь. Зрозуміло, що прийом сну автором використаний як ще один засіб утвердження ідеї святості, однак у саму розповідь він вносить певне пожвавлення і веде до белетризації тексту. Дмитрій відступає від канонічної схеми агіографічного тексту і в закінченні життя. Після опису посмертних чудес, як правило, подавалося молитовне звертання автора до святого про клопотання перед Богом у різних важких життєвих ситуаціях. Дмитрій опускає цю частину і завершує Житіє Симеона розповіддю про боротьбу Антіохії з Царградом за його мощі, про пошанування святого та про будівництво церкви на місці його подвижництва. Загалом же автор протягом усього твору фактично не втручається у оповідь, яка розвивається досить динамічно і напружено.

Проведений аналіз будови Житія Симеона Стовпник у Четьях Мінеях Дмитрія Ростовського дозволяє стверджувати, що у другій половині XVII ст. агіографічна проза набуває двоїстого характеру. З одного боку, автор прагне дотримуватися в житті композиційної схеми, а з другого – порушує окремі агіографічні канони. У цій боротьбі регламентуючого жанр почав з початком, що руйнувало його, і полягає розвиток життійного жанру. Саме у цьому слід шукати причини того, що церковно-службовий вид літератури ставав чи не найулюбленішим читанням християн.

Література

1. Туптало Дмитро. Життя Святих (Четьї Мінеї) / пер. з ц.-сл. В. Шевчук. Львів: Свічадо, 2005. Книга I: Вересень. 464 с.
2. Горський В. Святи Київської Русі: монографія. Київ: Абрис, 1994. 173 с.
3. Дмитриев Л. Жанр севернорусских житий. История жанров в русской литературе X-XVII в.в.: сб. статей. Ленинград, 1972. 345 с.

Салова О. В.,

магістрант,

Державний заклад “Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України”

ДИХОТОМІЯ ФОРМИ І ЗМІСТУ В РОМАНІ ОЛЕСЯ ДОСВІТНЬОГО “КВАРЦИТ”

Форма і зміст – поняття, що визначають матерію і притаманні будь-якому явищу природи й суспільства. Філософське поняття в літературі набуло особливого значення. Ще Арістотель виділяв “предмет зображення” і “засоби зображення”, але явно частини одного цілого не протиставлялися. З XIX ст., коли ці категорії увійшли в